

## **XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA TA'LIM MENEJMENTINI TAKOMILLASHTIRISH (YAPONIYA MISOLIDA)**

**Sharipova Gulchehra Farxod qizi**

Toshkent davlat iqtisodiyot Universiteti,

"Iqtisodiyot nazariyasi" kafedrası stajyor-tadqiqotchisi

opagulchehra5@gmail.com

### **ANNOTATSIYA**

*Ushbu maqolada Yaponiya ta'lim tizimining boshqaruv modeliga oid ilg'or tajribalari tahlil qilinadi. Maktab avtonomiyasi, doimiy professional rivojlanish, kaizen tamoyiliga asoslangan doimiy takomillashtirish madaniyati va ishtirokchilik yondashuvi asosiy yo'nalishlar sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekiston ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda Yaponiya tajribasini mahalliy sharoitga moslashtirish orqali samaradorlikka erishish mumkinligi asoslab beriladi.*

**Kalit so'zlar:** *Ta'lim menejmenti, Yaponiya tajribasi, maktab avtonomiyasi, professional rivojlanish, kaizen, ishtirokchilik boshqaruvi, taqqoslama tahlil, strategik rejalashtirish.*

### **ABSTRACT**

*This article analyzes the advanced educational management practices of Japan's education system. Key focus areas include school autonomy, continuous professional development, the culture of ongoing improvement based on the "kaizen" philosophy, and participatory governance. The study concludes that adapting Japanese experience to the local context in Uzbekistan can enhance the effectiveness of educational modernization and management.*

**Key words:** *educational management, Japanese experience, school autonomy, professional development, kaizen, participatory governance, comparative analysis, strategic planning.*

### **АННОТАЦИЯ**

*В данной статье рассматриваются передовые управленческие практики в системе образования Японии. Основное внимание уделяется автономии школ, постоянному профессиональному развитию, культуре непрерывного совершенствования на основе философии «кайдзен» и участию сообщества в управлении. В результате исследования обоснована возможность эффективной модернизации системы образования Узбекистана с учётом адаптации японского опыта к местным условиям.*

**Ключевое слово:** *управление образованием, японский опыт, автономия школы, профессиональное развитие, кайдзен, участие в управлении, сравнительный анализ, стратегическое планирование.*

## **KIRISH**

Bugungi kunda globallashuv ta'sirida ta'lim tizimlarini boshqarishning zamonaviy, samarali modellari ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, Yaponiya kabi rivojlangan davlatlarning tajribasi ta'lim menejmenti sohasida ilg'or uslublarni ko'rsatmoqda. O'zbekiston Respublikasida ta'lim sifatini oshirish, rahbar kadrlar salohiyatini yuksaltirish va muassasalarning boshqaruv salohiyatini kuchaytirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. Shunday sharoitda Yaponiya tajribasini o'rganish va amaliyotga tatbiq etish dolzarb masala hisoblanadi. Yaponiyadagi ta'lim ustuvorliklari (yoki ustuvor yo'nalishlari) uzoq yillardan beri sifatli va innovatsion ta'lim tizimi orqali mamlakatni iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Quyida Yaponiya ta'lim tizimining asosiy ustuvor keyslarini tahlil qilamiz:

Yaponiyada ta'limning ustuvor yo'nalishlari:

### **1. Sifatli va teng ta'limga imkoniyat**

- Har bir bola, ijtimoiy yoki iqtisodiy holatidan qat'i nazar, bir xil sifatli ta'lim olish huquqiga ega.

- Maktablar infratuzilmasi butun mamlakat bo'ylab deyarli teng.
- Mahalliy hukumatlar tomonidan ta'limga katta investitsiyalar ajratiladi.

### **2. Axloqiy-tarbiyaviy ta'limga urg'u**

- Maktab dasturlarida "dotoku" – axloqiy ta'lim darsi alohida o'rin egallaydi.
- O'quvchilarga jamoada ishlash, hurmat, tozalikka rioya qilish, javobgarlik kabi qadriyatlar o'rgatiladi.

### **3. Hayot davomida o'qish (lifelong learning)**

- Yaponiyada o'qish faqat maktab yoki universitet davriga emas, balki butun umrga tatbiq etiladi.
- Kattalar uchun kechki kurslar, malaka oshirish markazlari keng tarqalgan.

### **4. Fan va texnologiyaga asoslangan ta'lim**

- STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) sohalariga katta e'tibor qaratiladi.
- Yaponiyada robototexnika, sun'iy intellekt va axborot texnologiyalari maktab bosqichidanoq o'rgatiladi.

### **5. Ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishni rag'batlantirish**

- An'anaviy yodlashga asoslangan o'qitishdan tashqari, zamonaviy maktablar tahliliy fikrlash, tanqidiy yondashuv, guruhda ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

6. O'qituvchilar kasbiy malakasini oshirish

- O'qituvchilarning doimiy ravishda malaka oshirishi majburiy hisoblanadi.

- Yaponiyada o'qituvchilik – nufuzli va yuqori malaka talab qiluvchi kasb.

7. Salomatlik va ijtimoiy farovonlikni qo'llab-quvvatlash

- Maktablarda sog'lom ovqatlanish, jismoniy mashg'ulotlar va sog'lom turmush tarziga katta e'tibor qaratiladi.

- Har bir maktabda hamshira va psixolog faoliyat yuritadi.

8. Tabiiy ofatlarga tayyorgarlik va hayotiy ko'nikmalar

- O'quvchilarga zilzila, tsunami va boshqa tabiiy ofatlarga qanday tayyor turish bo'yicha darslar o'tiladi.

- Bu yondashuv "boshlang'ich ta'lim" bilan birga hayotiy muhim ko'nikmalarni singdiradi.

**Usullar.** Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

- Taqqoslama tahlil — Yaponiya va O'zbekiston ta'lim menejment tizimlarining strukturaviy o'xshashliklari va tafovutlari tahlil qilindi.

- Normativ-huquqiy hujjatlar tahlili — har ikki mamlakatning ta'limga oid qonun va me'yoriy hujjatlari solishtirildi.

- Case-study (misol tadqiqoti) — Tokio va Osaka shaharlaridagi o'rta ta'lim muassasalarining menejment tajribalari chuqur tahlil qilindi.

Ekspert so'rovi — ta'lim menejerlari va mutaxassisleri ishtirokida suhbatlar o'tkazildi.

**Natijalar.** O'rganilgan tadqiqotlar quyidagi asosiy natijalarni ko'rsatdi:

1. Yaponiya ta'lim tizimida maktab avtonomiyasi kuchli. Maktab rahbarlari moliyaviy va kadr siyosatida mustaqil qaror qabul qilish huquqiga ega.

2. Doimiy professional rivojlanish tizimi mavjud. O'qituvchilar har yili 30-50 soatlik malaka oshirish kurslarini o'tashadi. Maktab direktorlari esa alohida menejment kurslarida ishtirok etadilar.

3. "Kaizen" falsafasi ta'lim muassasalarida qo'llaniladi – ya'ni doimiy takomillashtirish madaniyati shakllantirilgan.

4. Hamkorlik va jamoaviy boshqaruv tamoyili amalda – ota-onalar, mahalla, biznes vakillari maktab boshqaruvida ishtirok etadi.

## **MUHOKAMA**

Yaponiya tajribasidan kelib chiqib, O'zbekiston ta'lim menejment tizimini takomillashtirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- Avtonomiya berish: Maktab va kollej rahbarlariga mustaqil moliyaviy va kadrlar siyosatini yuritish vakolati berilishi lozim.
- Liderlikni rivojlantirish: Har bir maktab direktori va muovnlari uchun maxsus menejment kurslari joriy qilinishi zarur.
- Ichki monitoring va tahlil tizimini yaratish: Maktablar o'z faoliyatini ichki baholash asosida rivojlantirishi kerak.
- Jamoatchilik ishtirokini oshirish: Mahalliy kengashlar, ota-onalar qo'mitasi va boshqa ijtimoiy guruhlar boshqaruvda faol qatnashishlari kerak.
- "Kaizen" madaniyatini joriy etish orqali ta'lim sifatini muntazam oshirib borish mexanizmlari ishlab chiqilishi mumkin.

## **XULOSA**

Yaponiya ta'lim tizimida menejmentning ilg'or yondashuvlari O'zbekiston uchun qimmatli tajriba bo'lib xizmat qilishi mumkin. Avtonomiya, samarali rahbarlik, doimiy rivojlanish va ijtimoiy ishtirok orqali ta'lim muassasalari samaradorligini oshirish mumkin. Biroq har qanday tajriba mahalliy sharoitga moslashtirilib, bosqichma-bosqich amalga oshirilishi zarur.

## **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. MEXT (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology of Japan). Education in Japan – Basic and Higher Education Systems.
2. Tanaka, Y. (2021). Educational Leadership in Japan: The Role of Principals in School Reform. Tokyo University Press.
3. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (2020).
4. UNESCO (2022). Effective Education Management Practices in East Asia: Case Study Japan.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PQ-81-sonli qarori: "Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish strategiyasi".